

Тетяна Гранчак,

заввідділу СІАЗ НБУВ, канд. іст. наук

ВЗАЄМОДІЯ БІБЛІОТЕК ІЗ ВЛАДНИМИ СТРУКТУРАМИ У СФЕРІ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Стаття присвячена аналізу досвіду політико-комунікативної взаємодії бібліотек урядових департаментів із владними структурами в системі політичної комунікації, висвітленню основних напрямів та перспектив розвитку такої взаємодії.

Ключові слова: бібліотеки, інформаційно-аналітична діяльність, політична комунікація, політико-комунікаційні процеси.

Бібліотека як інтегративний соціальний інститут, що включений до різних підсистем суспільства, зі зміною ролі інформації в житті соціуму стає опорним центром соціально-комунікаційної структури. **Водночас її можливості в процесах політико-комунікаційної взаємодії поки що недостатньо досліджені.**

У контексті соціально-комунікаційної теорії бібліотечну діяльність розглядали В. О. Ільганаєва, М. С. Слободяник, Ю. М. Столяров, А. В. Соколов та ін.

Висвітленню різних аспектів діяльності бібліотек, закономірностей та тенденцій їх розвитку, ролі й місця в системі соціальних комунікацій останнім часом присвячені праці Я. Л. Шрайберга, О. С. Онищенко, Б. Ф. Володіна, В. М. Горового, Г. В. Шемаєвої, Н. Г. Грабар, В. Копанєвої.

Водночас проблема функціонування бібліотечних установ у системі політичних комунікацій до останнього часу залишалася поза увагою дослідників, їх потенціал у налагодженні ефективного інформаційно-аналітичного супроводу суспільно-політичних процесів потребує додаткового вивчення.

Отже, метою даної статті є висвітлення одного з аспектів функціонування бібліотек у системі політичної комунікації, а саме – їх політико-комунікативної взаємодії з владними структурами.

Бібліотеки мають тривалий і багатоманітний досвід функціонування в системі політичної комунікації. Утім, на підставі аналізу цього досвіду можна виокремити **два загальні напрями комунікативної активності бібліотечних установ як суб'єктів цієї системи: комунікативна**

взаємодія з владними структурами та комунікативна взаємодія з елементами громадянського суспільства.

Принципові особливості комунікативної взаємодії бібліотек із владними структурами визначаються, з одного боку, типом політичного режиму, ступенем зацікавленості влади в активному «підключенні» бібліотечних установ до процесу прийняття політичних рішень, з іншого – статусом бібліотеки, її місією.

Залучення повною мірою тих широких можливостей, якими володіють бібліотеки, у справі політико-правового інформування та забезпечення інформаційного супроводу процесів політичної комунікації відбулося, у першу чергу, у країнах західної демократії. По-перше, як зазначалось, демократичні політичні системи більш гнучко реагують на зміни, що відбуваються у світі, у зв'язку з чим тут швидко формується нове коло потреб, необхідною умовою вирішення яких стає залучення до процесу прийняття рішень додаткових соціальних інститутів – бібліотек, налагодження ними ефективного інформаційного супроводу суспільно-політичних процесів, що відбуваються в державі. По-друге, високий економічний рівень розвитку цих країн дав змогу забезпечити новим напрямом бібліотечної діяльності адекватну вимогам до неї матеріально-технічну базу.

Разом з тим перебільшенням було б стверджувати, що в країнах з недемократичними режимами потенціал бібліотек у політичній комунікації владою не використовувався. Особливо, враховуючи ту обставину, що Інтернет, з його широкими можливостями надання доступу до інформації, з'явився порівняно недавно. У пошуках потрібної інформації користувач, тоді ще читач, був приречений прийти до бібліотеки. Розуміючи це, влада ставила перед бібліотеками додаткове завдання сприяти вихованню громадськості в дусі відданості пануючому режиму. Суттєве ідеологічне навантаження, безумовно, впливало на функціонування бібліотек, починаючи з процесу комплектування фондів і закінчуючи бібліотечними культурно-просвітними заходами. Намагаючись у таких умовах виконати покладені на неї функції, бібліотека, по суті, сприяла збереженню владного статусу пануючих політичних сил, а не гармонійному розвитку суспільства й політичної системи, унаслідок чого можливості бібліотечних установ використовувалися неповною мірою. Можна стверджувати, що умови недемократичних режимів стримували розкриття й реалізацію бібліотечного потенціалу, визначали односторонність розвитку бібліотечних функцій.

Масштаби й напрями співпраці бібліотек із владними структурами у сфері політичної комунікації значною мірою залежать також від

статусу бібліотеки. За цим критерієм можна виокремити три групи бібліотек:

– бібліотеки урядових департаментів, для яких забезпечення інформаційного супроводу політичного процесу є місією. За визначенням Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій ІФЛА (IFLA), до таких бібліотек належать будь-які бібліотеки, що створені й повністю підтримуються урядовими структурами для їх першочергового обслуговування, хоча решта аудиторії може бути й ширше [3];

– національні бібліотеки, для яких універсальний характер та широкі можливості дають змогу здійснювати додатковий напрям діяльності – інформаційний супровід політичних процесів, та авторитет яких стимулює владу до співпраці. За класифікацією ІФЛА, національні бібліотеки слід відносити до бібліотек урядових департаментів, оскільки вони засновуються державою. Водночас, все ж таки, їх місія дещо ширша, ніж обслуговування владних структур, тому пропонується вивести їх в окрему групу;

– публічні та регіональні бібліотеки, які виконують допоміжну роль, взаємодіючи з владою на місцевому рівні.

За класифікацією ІФЛА, бібліотеки урядових департаментів у свою чергу поділяються на три види:

Бібліотеки законодавчої влади:

1. Парламентські бібліотеки – для підтримки законодавчої влади/ парламенту та їх персоналу на національному рівні і, як правило, виключно для їх користування. У парламентських бібліотек свій власний набір стандартів, створених ІФЛА.

2. Бібліотеки державної законодавчої влади / асамблей – у деяких країнах існує державна або регіональна законодавча влада, і в кожній є бібліотеки для обслуговування їх штату.

Бібліотеки виконавчої влади: виконавча частина уряду складається з міністерства інших органів, які відповідають за керівництво урядовою політикою. Якщо політика вимагає децентралізації, то може бути створений ряд інших, підзвітних головному органу, підрозділів.

1. Бібліотеки міністерств / департаментів: вони обслуговують, головним чином, тих, хто приймає рішення, адміністраторів та інших службовців відповідних міністерств і управлінь. Вони збирають інформацію, що стосується саме цих організацій. У рамках своєї компетенції вони можуть також надати інформацію і тим, хто веде дослідницьку роботу.

2. Бібліотеки урядових агентств / організацій / проектів: ці бібліотеки, в основному, обслуговують згадані організації відповідно. Агентства фінансуються державою і, як правило, автономні, проте, потрапляють

під контроль уряду, або конкретного управління або міністерства.

3. Бібліотеки державних, регіональних і місцевих урядів: вони служать урядам на всіх згаданих рівнях, підтримуючи обраних представників, адміністрації та їх службовців. Вони можуть також діяти як публічна бібліотека для місцевого населення.

4. Бібліотеки дипмісій / посольств: ці бібліотеки створюються, перш за все, для допомоги дипломатам та іншим службовцям посольств. Вони також можуть виконувати роль у просуванні торговельних, культурних і інших інтересів країни і бути джерелом інформації про країну для місцевого населення.

5. Національні бібліотеки: Сектор національних бібліотек можна поділити на два типи. Перший, коли Національна бібліотека є депозитарієм для друкованої культурної спадщини країни. Другий складається із спеціалізованих бібліотек, таких як Національна наукова бібліотека, Національна сільськогосподарська бібліотека, Національна медична бібліотека і т. ін. Їх можна вважати різновидом урядових бібліотек, але часто вони розглядаються як окремий вид, залежно від національних обставин.

Бібліотеки судової влади:

1. Бібліотеки Верховного Суду: Верховний Суд – це вища судова влада в країні. Його бібліотека обслуговує судову владу, персонал судів і дуже часто використовується для отримання довідок, а також як сховище юридичної інформації.

2. Інші судові бібліотеки: Верховні Суди і суди нижчого рівня повинні мати свої власні бібліотеки з метою допомоги суддям і персоналу судів. Ці бібліотеки значно відрізнятимуться за розміром [1].

Виходячи з вищевикладеного, для вивчення позитивного досвіду взаємодії бібліотек із владними структурами в системі політичної комунікації актуальним є виявлення закономірностей та специфіки функціонування парламентських бібліотек країн західної демократії та президентських бібліотек.

У «Рекомендаціях для бібліотек урядових департаментів» Секції урядових бібліотек ІФЛА (<http://www.ifla.org/en/government-libraries>) визначається основне завдання таких бібліотек: «Бібліотеки урядових департаментів надають інформацію політичним діячам, урядовим службовцям і, іноді, широкій громадськості. Важливо, що бібліотеки урядових департаментів організуються та керуються таким чином, щоб збирати й надавати інформацію, найбільш необхідну тим, хто приймає урядові рішення, державним службовцям і широкій громадськості» [3].

За досвідом та масштабами діяльності першість серед таких бібліотек посідає **Бібліотека Конгресу США** (Library of Congress)

(<http://www.loc.gov>), заснована Конгресом Сполучених Штатів Америки ще в 1800 р. з метою більш повного виконання ним обов'язків, встановлених Конституцією. Одночасно в складі Конгресу був сформований Об'єднаний комітет по бібліотеці з представників обох палатин. Очолює бібліотеку бібліотекар Конгресу, кандидатура якого висувається президентом і затверджується сенатом.

Поступово діяльність бібліотеки розширилася від виконання обмежених реферативних функцій до підтримки складної універсальної інформаційно-аналітичної системи, змінилась і роль її підрозділів, що відобразило шлях бібліотеки від реакції на законодавчий процес до її підключення до нього.

У стратегічному плані бібліотеки на 2011–2016 рр. місія бібліотеки визначається як підтримка Конгресу в частині виконання покладених на нього Конституцією обов'язків та у сприянні подальшому прогресу знань і творчості для процвітання американського народу.

Головний принцип комплектування бібліотеки – універсальність – був сформульований президентом США Т. Джефферсоном: передаючи в 1814 р. бібліотеці свою особисту колекцію книг, він відзначив, що «немає такого предмета, до якого членам Конгресу не довелося б звернутися».

Як підкреслив директор бібліотеки Д. Біллінгтон (James Hadley Billington), значення збору, зберігання й використання універсальної колекції людських знань сьогодні ще більше зростає, оскільки розширюється масив публікацій у різних формах, ускладнюються інформаційні потреби Конгресу та уряду, які потребують інформаційної підтримки в умовах конкурентного міжнародного середовища. У цих умовах органи державної влади та американський народ не можуть залежати від політики комплектування й пріоритетів інших інститутів, які не несуть національної відповідальності за збереження та надання доступу до своїх фондів. Утім, дотримуючись принципу універсальності, бібліотека по-різному вирішує питання комплектування американськими та зарубіжними матеріалами: стосовно американських публікацій вона прагне якомога більшої повноти (хоча і тут існує певний відбір), у комплектуванні зарубіжними матеріалами – до поповнення найважливішими публікаціями з метою створення «всесвітньої універсальної колекції людських знань».

Принципи відбору сформульовані в спеціальному документі – «Критеріях відбору» (Canons of selection), прийнятому в 1940 р. и надалі регулярно оновлюваному. У ньому передбачено, що Бібліотека Конгресу має володіти такими матеріалами (в будь-якій формі):

Пріоритет 1 – «усі бібліотечні матеріали, необхідні Конгресу і посадовим особам уряду США для виконання їхніх обов'язків»;

Пріоритет 2 – «усі книги та інші матеріали, що відображують життя і досягнення народу Сполучених Штатів»;

Пріоритет 3 – «документи, що стосуються минулого й сьогодення інших суспільств, і представницькі колекції матеріалів тих держав і народів, досвід яких має безпосереднє значення для народу США».

У сфері інформаційно-аналітичного обслуговування, як і в реалізації інших функцій бібліотеки, головним пріоритетом є обслуговування Конгресу, на другому місці – органів виконавчої влади, на третьому – публіки. Стосовно «публіки» Бібліотека Конгресу – остання інстанція, якщо необхідні матеріали відсутні в місцевих бібліотеках.

Оскільки в силу самого статусу головним пріоритетом бібліотеки є науково-інформаційний супровід діяльності Конгресу США, бібліотека має відповідну структуру. Зокрема, серед її основних підрозділів – **Дослідницька служба Конгресу та Бібліотека права Конгресу**.

Початок Дослідницької служби Конгресу (Congressional Research Service – CRS) поклато заснування в 1914 р. Конгресом Довідкової служби з законодавства як самостійної організації для обслуговування членів Конгресу та його комітетів, проте з 1946 р. ця служба була включена до складу бібліотеки, а в 1970 р. перейменована в Дослідницьку службу Конгресу, що підкреслило новий для того часу аналітичний напрям її діяльності. Цей крок ознаменував включення експертизи до складу процесу розробки й прийняття політичних рішень Конгресом США.

Як підкреслює О. В. Сафронова, посилення інформаційно-аналітичної складової процесу прийняття рішень у Конгресі розглядається як необхідна умова підтримання балансу сил у системі поділу влади й підтримки незалежності Конгресу в контексті реалізації принципу стримувань і противаг. Зокрема, прагнення Конгресу створити власну, незалежну від виконавчої гілки влади, інформаційну базу стало одним з важливих аргументів законодавчого закріплення статусу Довідкової служби Конгресу в Законі про реорганізацію легіслатури 1946 р. [4].

Сьогодні Дослідницька служба Конгресу покликана здійснювати всебічні й надійні законодавчі дослідження та аналіз, які мають бути своєчасними, об'єктивними, авторитетними та конфіденційними, з метою інформаційного забезпечення діяльності законодавчого органу.

CRS – один з найбільших підрозділів Бібліотеки Конгресу. В її складі на сьогодні 350 політичних аналітиків, юристів та інформаційних

співробітників (при загальному штаті служби 675 і бібліотеки 3597 співробітників). У свою чергу служба поділяється на міждисциплінарні дослідницькі підрозділи, кожен з яких поділяється на галузеві секції: відділи американського права (American Law) і політики (Domestic Social Policy), закордонних справ, оборони і торгівлі (Foreign Affairs, Defense and Trade), уряду і фінансів (Government and Finance) та ресурсів, науки і промисловості (Resources, Science and Industry). Група знанневого обслуговування (The Knowledge Services Group) надає допомогу в дослідженнях політичним експертам у кожному з п'яти підрозділів.

Служба забезпечує інформаційний супровід усіх етапів законодавчої діяльності Конгресу.

CRS також надає інформацію стосовно американських та міжнародних експертів, з якими члени Конгресу та їхні співробітники можуть проконсультуватися з питань, що їх цікавлять, а також – стосовно програм, під час яких конгресмени можуть зустрітися з експертами для обговорення проблемних питань.

Хоча співробітники CRS не пишуть законопроекти, резолюції та поправки особисто, їх, тим не менше, залучають до участі в законотворчому процесі, оскільки вони фактично перекладають політичні рішення конгресменів формальною законодавчою мовою.

Експерти CRS працюють виключно й безпосередньо на Конгрес, забезпечуючи інформаційний супровід діяльності комітетів та членів обох палат сенату, незалежно від їх партійної належності. Суттєве місце в обслуговуванні посідає надання бібліографічних довідок і документів, доступу до різних масивів інформації. На веб-сторінці служби (<http://www.loc.gov/crsinfo>) з гордістю повідомляється про здатність забезпечувати конгресменам доступ до найкращих думок нації (the nation's best thinking) протягом 24 год сім днів на тиждень.

Найбільш затребуваним на сьогодні напрямом діяльності CRS є інформаційна підтримка законодавчого процесу, яка здійснюється у формі підготовки аналітичних матеріалів (звітів про дослідження, довідок), рефератів, перекладів, брифінгів, відеопрезентацій, індивідуальних консультацій конгресменам та їхнім співробітникам.

Інформаційно-аналітичні звіти CRS містять визначення проблеми, її фон та стратегічні дослідження, огляд минулого й очікуваного законодавства, бібліографію слухань, звіти Конгресу, хронологію подій та довідкові джерела. Це можуть бути короткі огляди близько семи сторінок, або ґрунтовні дослідження. Метою підготовки таких матеріалів є чітке визначення місця проблеми в законодавчому контексті.

Щорічно готується понад 700 таких звітів, причому кожен з них містить точну, об'єктивну та оперативну інформацію щодо проблеми. Показово, що в переліку «10 найбільш затребуваних урядових документів», складених Центром розвитку демократії та технологій (Center for Democracy and Technology), звіти CRS посіли перше місце.

Широта й глибина експертизи, що проводиться експертами CRS – від законів, економіки і закордонних справ до оборони та національної безпеки, громадського врядування, освіти, охорони здоров'я, імміграції, енергії, захисту навколишнього середовища, науки і техніки – дають змогу службі, швидко мобілізуючи в гнучких групах співробітників, забезпечувати комплексні дослідження складних питань, що стоять перед Конгресом. CRS надає законодавчому органу США компетентну допомогу не лише в дослідженні природи й характеру проблем, що постають перед Конгресом, а й в оцінці та визначенні стратегічних варіантів та пропозицій.

Зокрема, відповідно до звіту CRS за 2009 р. [5], в умовах світової фінансової кризи служба здійснювала аналіз ефективності методів економічного стимулювання й надавала допомогу конгресменам та їхнім співробітникам у процесі формулювання, обговорення та виконання Акта Американського відновлення та реінвестування 2009 р. (American Recovery and Reinvestment Act of 2009). Оскільки Конгрес обговорював заходи щодо зміцнення фінансової системи, CRS у допомогу реформуванню фінансового сектору проводила аналіз основних елементів споживчого кредитування та пов'язаних з цим юридичних питань.

Визнанням ефективності діяльності служби стало нагородження 264 її співробітників 363 спеціальними преміями.

Звіти служби формально не засекречені, однак їх не належить вільно поширювати. Вони призначені лише для конгресменів та зацікавлених державних структур, тобто для службового користування. Крім того, на ці матеріали не поширюється дія закону про свободу доступу до інформації, який дозволяє громадянам запитувати в держструктур інформацію з питання, що цікавить. Лише незначна частина звітів стає доступною громадськості через спеціалізоване видання за відповідної позиції замовників.

Понадінформаційну підтримку законодавчого процесу служба проводить програми й семінари для членів Конгресу та їхніх співробітників. Найуспішнішим з них у 2009 р. став семінар «Законодавчі проблеми і процедури: CRS Семінар для нових учасників (Legislative Issues and Procedures: The CRS Seminar for New Members) (січень 2009 р.).

Члени Конгресу та їхні співробітники мають можливість звертатися до веб-сторінок CRS (www.crs.gov) і Законодавчої інформаційної

служби CRS (Legislative Information Service – LIS) (www.congress.gov). Зазначені сайти є найбільш універсальними та інтегрованими джерелами інформації стосовно законодавчого процесу США. Вони надають усю необхідну інформацію стосовно різних аспектів урядування, інформацію законодавчого характеру, включно з поточним законодавством, попередніми законами, біографічними даними конгресменів тощо.

Веб-вузол CRS забезпечує 24-годинний доступ до матеріалів CRS з поточних законодавчих проблем, електронних збірок звітів служби, інформації відносно законодавчого й бюджетного процесів, довідника процедур та діяльності Конгресу, аудіо- і відеозаписів та DVD програм, надає можливість онлайн-реєстрації на семінари CRS та надає інформацію про інші послуги. Веб-сайт також містить посилання на корисні для діячів Конгресу інформаційні ресурси.

Веб-сайт LIS дає змогу відслідковувати законодавчий процес і зміни законодавства, він містить короткий звіт щодо законопроекту, повний текст законодавства й публічних прав, повний текст повідомлень комітету, слухань та ін. Жоден із цих веб-вузлів недоступний для громадськості. Для того, щоб запобігти громадському доступу до сайтів, CRS було створено детально розроблений мережевий пристрій захисту. Платники податків мають відкритий доступ лише до ТОМАСА (на честь Томаса Джефферсона) (THOMAS) (thomas.loc.gov) – веб-вузла Бібліотеки Конгресу, який містить інформацію законодавчого характеру (тексти законів, резолюцій, інформацію стосовно діяльності Конгресу, записи слухань тощо). Фактично, коли пересічні користувачі намагаються потрапити на веб-сторінку LIS, вони автоматично пересилаються до ТОМАСА без жодного попередження.

Для забезпечення необхідного інформаційного супроводу діяльності Конгресу служба використовує також і продукцію мультимедіа – відеозаписи на DVD-дисках та аудіозаписи на CD-дисках. Семінари, що проводяться CRS, у запису конгресмени можуть переглянути також з веб-сторінки служби. Крім того, CRS забезпечує кожного дня, крім вихідних, дві години телевізійного віщання закритої системи Конгресу.

Аналіз напрямів діяльності CRS дає підстави для висновку про її **універсальний характер**. Це стосується збалансованого суміщення здійснення реферативної та аналітичної функцій, широкого тематичного кола проблем, з яких готуються інформаційно-аналітичні матеріали, різноманітних форм інформаційно-аналітичних послуг (стислі огляди, розгорнуті звіти, консультування, проведення семінарів тощо).

Значення служби в процесі інформаційного супроводу діяльності Конгресу складно переоцінити. Адже члени Конгресу та їхні співробіт-

ники потребують перевіреної та представленої у зручній для опрацювання формі різноманітної інформації з різних джерел. У таких умовах CRS відіграє роль інформаційного навігатора й диспетчера та дослідницького брокера. Перебуваючи на перехресті різних інформаційних потоків, служба оперує величезними масивами даних, обробляючи їх та надаючи конгресменам у вигляді порівняно невеликих інформаційно-аналітичних матеріалів, у яких окреслюються суть проблеми, її фон, шляхи й перспективи вирішення, що забезпечує необхідне інформаційне підґрунтя для прийняття рішень. При цьому CRS не претендує на монополію на експертному ринку Вашингтона, але, мобілізуючи науковий та інтелектуальний потенціал своїх співробітників, забезпечує собі провідну роль в інформаційному супроводі діяльності Конгресу. **Опрацьовуючи матеріали інших аналітичних центрів, надаючи інформації, що міститься в цих матеріалах, законодавчого сенсу, служба наближує її до законодавчого процесу, займаючи, таким чином, власну унікальну нішу в інформаційно-комунікативній взаємодії.**

Така функція CRS відповідає природі самого Конгресу, законодавча діяльність якого покликана гнучко реагувати на тенденції суспільного розвитку.

Інші підрозділи бібліотеки, незважаючи на пріоритетність обслуговування Конгресу, надають інформаційно-аналітичні послуги також і громадськості.

Досвід функціонування Бібліотеки Конгресу був врахований під час заснування в 1948 р. на базі Імперської бібліотеки Японії в Уено **Національної парламентської бібліотеки Японії (National Diet Library – NDL) (<http://www.ndl.go.jp>).**

Після поразки Японії у Другій світовій війні до окупованої Японії прибула комісія від Бібліотеки Конгресу США та Асоціації бібліотек США, які зайнялися створенням парламентської бібліотеки за американським зразком. Передбачалося, що нова Національна парламентська бібліотека Японії стане бібліотекою для не лише японських депутатів, а й простих громадян. Вона мусила збирати, опрацьовувати й зберігати всі наявні в Японії книги й періодичні видання, а її директор прирівнювався за статусом до державного міністра.

На базі положень, напрацьованих американською комісією, 9 лютого 1948 р. був прийнятий закон про Національну парламентську бібліотеку Японії. Вона відкрилася 5 червня того ж року. Першим директором бібліотеки став юрист Канаморі Токудзіро, а віце-директором – філософ Накаї Масакадзу. 1961 р., після смерті Канаморі, на посаду директорів стали призначатися генеральні секретарі Палат представників і

радників парламенту Японії [2]. Наслідуючи приклад Бібліотеки Конгресу, Національна парламентська бібліотека Японії з початку свого заснування розпочала довідкову та інформаційну діяльність, дотримуючись принципу пріоритетності: члени парламенту, урядові установи і організації, інші організації, бібліотеки, наукові співробітники. З 1948 р. бібліотека – центр національної бібліографії. У 1950 р. виходить нове видання японської десяткової класифікації, починається підготовка карткової бази для національного зведеного каталогу.

Основні функції NDL:

1. Розвиток інформаційних ресурсів.
2. Надання допомоги парламенту в здійсненні законодавчої діяльності.
3. Забезпечення повного доступу до власних інформаційних ресурсів.

Функції бібліотеки визначаються її завданнями, серед яких одним з основних є збирання книг та інших бібліотечних матеріалів для надання допомоги членам парламенту у виконанні їхніх обов'язків. З цієї метою в структурі бібліотеки було створено **Бюро дослідницької та правової інформації (Research and Legislative Reference Bureau – RLRB)**, у якому працюють спеціалісти в галузях юриспруденції, політики й економіки.

Послуги для Національного парламенту, які надаються NDL, складаються з законодавчих досліджень та інформаційних послуг (дослідження та надання інформації стосовно національних політичних проблем) та бібліотечного обслуговування (надання доступу до бібліотечних матеріалів та послуги з їх копіювання). RLRB в основному відповідає за перші, останні здійснюються бібліотекою в цілому, включаючи Кансай-кан і Міжнародну бібліотеку дитячої літератури.

Бюро виконує широкий спектр функцій, у тому числі:

- аналіз та оцінку законопроектів та пропозицій;
- збирання, аналіз і огляди інформації законодавчого характеру та надання до неї доступу;
- послуги з оформлення текстів законів, що допомагає парламентам у підготовці законодавства;
- забезпечення інформаційними матеріалами органи виконавчої та судової гілок влади й широкої громадськості [6].

RLRB відповідальна за допомогу парламенту та підтримується рештою відділів бібліотеки. Цей підрозділ здійснює дослідження й опрацьовує близько 30 тис. запитів членів парламенту. Відділ також займається прогнозуванням питань і проблем, які можуть стати предметом обговорення парламентарів у майбутньому. Звіти з актуальних питань публікуються у вигляді різноманітних брошур.

RLRB реагує на запити членів парламенту та їхніх співробітників, використовуючи величезну кількість матеріалів та інформації як внутрішнього походження, так і зарубіжних, в основному через систему юридичного депозиту й міжнародного обміну виданнями. В останні роки кількість дослідницьких запитів має чітку тенденцію до збільшення, що пов'язано з активізацією парламентських дебатів та розширенням сфери інтересів парламентарів. Кількість відповідей на запити членів парламенту, яка наближалася до 20 тис. у 1995 р., досягла близько 45 тис. за 2006 фінансовий рік (рис. 1). Це означає, що ефективність діяльності бюро підвищилася більше ніж удвічі за останні 10 років.

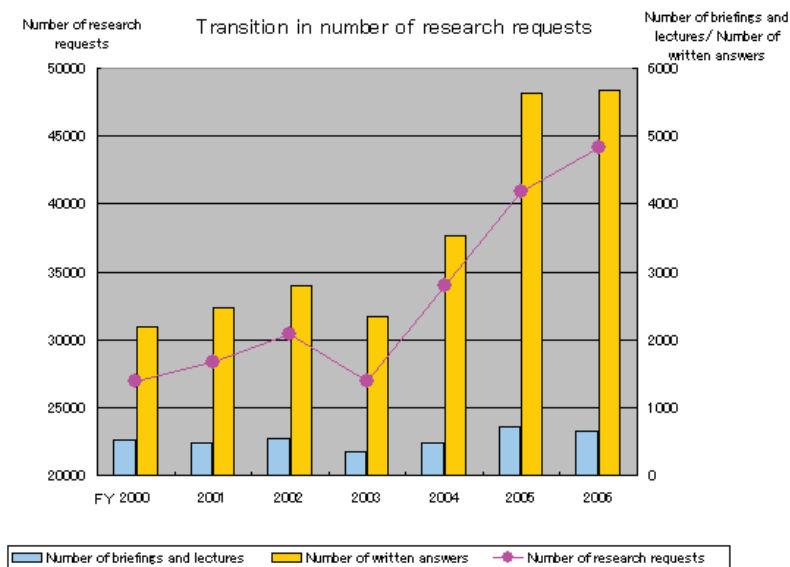

Рис. 1. Динаміка зростання кількості наукових досліджень за запитами

Такий результат став можливим унаслідок прискорення підготовки матеріалів. Утім, у цьому випадку постає питання їх якості. Для забезпечення відповідного наукового рівня матеріалам, які готуються співробітниками бюро, останні мають постійно працювати над зміцненням і розширенням своїх знань.

RLRB також здійснює прогностичні дослідження національних політичних питань у короткостроковій або середньо- і довгостроковій перспективі. Результати дослідження представляються парламенту,

головним чином, через публікації та на веб-сайті бібліотеки. Співробітники бюро систематично вивчають проблемні питання, щодо яких у майбутньому ймовірно запити користувачів. Згідно з останніми статистичними даними, у виданнях, що випускаються RLRB, публікується в середньому 332 статті на рік загальною кількістю 3331 сторінок (рис. 2).

Рис. 2. Схема діяльності Бюро дослідницької та правової інформації
Національної парламентської бібліотеки Японії

У тому, що стосується законодавчих досліджень та надання інформаційних послуг, у діяльності RLRB можна виокремити кілька основних тенденцій.

Перше – це інтенсифікація міждисциплінарних досліджень.

Міждисциплінарні дослідження, розпочаті у 2001 р., являють собою дослідження з основних національних політичних проблем, які потребують тривалого міжпредметного вивчення. Проектна група складається зі співробітників різних наукових підрозділів, пов'язаних з конкретною темою.

Міждисциплінарні дослідження містять обмін думками з експертами й польові дослідження як усередині, так і за її межами Японії, а також аналіз інформації з друкованих джерел і електронних ресурсів, зокрема інтернет-інформації. Протягом останніх років практикується також проведення «Міжнародного політичного семінару», для участі в якому для обміну думками та обговорення питань запрошуються іноземні фахівці. Крім того, деякі дослідження також проводяться з участю зовні-

шніх експертів, яких запрошуюють до співпраці в проектних командах.

Результати таких міждисциплінарних досліджень публікуються у вигляді «Міждисциплінарного дослідницького звіту» (Interdisciplinary Research Report). Починаючи з 2001 р., кожного року обирається певна тема, за якою і проводяться міждисциплінарні дослідження.

Друге – початок систематичного проведення «Семінару з питань політики» (Policy Seminar).

Результати міждисциплінарних і прогностичних досліджень бюро передаються в друкованому вигляді в офіси кожного депутата, а також розміщуються на «Чоса-но-Мадо» (Chosa-no-Mado – вікно до дослідницьких послуг), ексклюзивному веб-сайті членів парламенту. Утім, така форма презентації результатів досліджень не дає змоги їх безпосереднього пояснення. Окремі парламентарі заявляли, що вони не знають, які результати досліджень доступні. Враховуючи це, було прийнято рішення розпочати проведення «Семінару з питань політики», під час якого відбувається пояснення національних політичних проблем депутатам та їхнім секретарям.

Відповіді до семінарів містять запити на офіційні заяви семінару та досліджують пов'язані з темою. Семінари передбачають розгляд запитів користувачів, пов'язаних з темою семінару, та презентацію результатів досліджень за темою.

Третє – підготовка й поширення матеріалів в електронній формі.

Суттєві зрушення в роботі RLRB протягом останніх десятиліть пов'язані з опрацюванням матеріалів і презентацією досліджень за допомогою комп'ютерів. У жовтні 1998 р. був заснований ексклюзивний веб-сайт парламенту, «Чоса-но-Мадо», триває робота зі створення повнотекстової бази даних записів протоколів засідань парламентів, які раніше публікувалися виключно в паперовому варіанті, складається база даних «Індексована база даних японського права, постанов та законів» (у тому числі ранні видання епохи Мейдзі) (Index Database to Japanese Laws, Regulations and Bills). Ці бази даних відкриті для громадськості на веб-сайті NDL.

Веб-сайт надає також широкі можливості для ознайомлення з матеріалами досліджень. Користувачі, перебуваючи будь-де в межах Японії, за допомогою ПК мають змогу прочитати та роздрукувати (японською мовою) такі інформаційно-аналітичні продукти RLRB, як «Довідник» (Reference), «Короткий огляд» (Issue Brief), «Зарубіжне законодавство» (Foreign Legislation) та ін.

На додаток до цих послуг, досліджень та юридичних довідок бюро проводить ряд інших заходів. Наприклад, з 2005 фінансового року

з метою підвищення якості обслуговування було розпочато безпосереднє вивчення потреб членів парламенту у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення. Визначаючи стратегію подальшого розвитку, NDL виходить з головного пріоритету – «розширення функції юридичної підтримки з метою покращення обслуговування Національного парламенту».

У планах RLRB – посилення прогностичної складової у дослідженнях, підвищення якості обслуговування запитів користувачів, функціонування як «інформаційного центру для членів парламенту» у співробітництві з іншими підрозділами бібліотеки.

Загалом, функціонування Бібліотеки Конгресу та Національної парламентської бібліотеки Японії відображає основні прогресивні сучасні тенденції у розвитку комунікативної взаємодії бібліотечних установ з урядовими структурами. Окреслені напрями діяльності в різних масштабах та з різним ступенем якості здійснюються також Бібліотекою Палати лордів та Бібліотекою Палати общин Великобританії, Парламентською бібліотекою Канади, Парламентською бібліотекою Австралії, Парламентською бібліотекою Російської Федерації та ін.

З іншого боку, поряд з парламентськими бібліотеками у ряді країн допомогу в ефективному здійсненні владою управлінських функцій надають президентські бібліотеки та інші бібліотеки структур виконавчої гілки влади.

Типовий приклад – функціонування Президентської бібліотеки Республіки Білорусь (<http://www.preslib.org.by>).

Привертає позитивну увагу розміщення на головній сторінці веб-сайту бібліотеки оголошення про проведення бібліотекою дослідження потреб користувачів у відкритих джерелах інформації в Інтернет, результати якого мають сприяти оптимізації як фондів бібліотеки, так і її послуг. Серед пріоритетів бібліотеки – бібліотечно-бібліографічне та інформаційне забезпечення діяльності президента Республіки Білорусь, його Адміністрації, Національних зборів, Ради міністрів, Конституційного та Верховного судів республіки та інших республіканських органів державного урядування, місцевих виконавчих та розпорядчих органів.

Основними завданнями бібліотеки є:

- створення сучасної інформаційної інфраструктури, що забезпечує максимально швидкий та ефективний доступ до вітчизняних і світових інформаційних ресурсів;
- розуміння й передбачення інформаційних потреб користувачів;
- надання послуг і продуктів на максимально можливому високому рівні;
- інтеграція у світовий інформаційний простір.

Створений у складі бібліотеки інформаційно-аналітичний відділ здійснює інформаційне обслуговування Адміністрації президента Республіки Білорусь, Національних зборів, Ради міністрів і органів місцевого врядування і самоврядування; веде архів виступів і публікацій президента Республіки Білорусь, а також матеріалів про його діяльність; складає бібліографічні покажчики: «Держава і право» («Дзяржава і права»), «Література з питань місцевого управління і самоврядування» («Літаратура па пытаннях мясцовага кіравання і самакіравання»), «Парламентська діяльність: теорія і практика» («Парламенцкая дзейнасць: тэорыя і практыка»).

Що стосується системи президентських бібліотек США, то її мережа складається з 13 бібліотек, які не є бібліотеками в сучасному розумінні. Це, швидше, сховища для збереження паперів, записів, зібрань та інших історичних матеріалів стосовно життя й діяльності кожного президента Сполучених Штатів, починаючи з Г. Гувера, і надання доступу до цих матеріалів.

З огляду на посилення в контексті глобалізації інтеграційних процесів і оформлення інтегрованих міжнародних політичних утворень, зокрема ЄС, виникла потреба в забезпеченні їх управлінським структурам належного інформаційно-аналітичного супроводу. Показово, що для виконання цієї функції було залучено бібліотечний досвід, результатом чого стало заснування **Бібліотеки Європейського парламенту (European Parliament Library – ЄВРОЛІВ)** (<http://www.eurolibnet.eu/3/72/&f-or=show&tid=7917>).

Місія бібліотеки – підтримка законодавчої, контрольної та репрезентативної функцій Європейського парламенту шляхом забезпечення високоякісного інформаційного обслуговування, яке має бути оперативним, об'єктивним і неупередженим. З метою задоволення інформаційних потреб Європарламенту бібліотека функціонує в тісному партнерстві з департаментами політики та проектними командами, з іншими відповідними внутрішніми та зовнішніми службами, що ведуть інформаційну діяльність. Бібліотека прагне до надання послуг за принципом трьох «е» – ефективних, кваліфікованих та економних (effectively, efficiently and economically).

Співробітники ЄВРОЛІВ надають інформаційні послуги, які допомагають членам Європарламенту MEPs виконувати їхні індивідуальні парламентські функції, надають інформаційну допомогу комітетам, доповідачам, проектним командам і політичним відділам у виконанні їх парламентських функцій. Фактично бібліотека здійснює керування знаннями, організовуючи повторне використання інформації, яка

продукується проектними командами, шляхом надання доступу до неї іншим структурам ЄП з метою підвищення ефективності їх функціонування.

Форми надання інформаційних послуг бібліотекою можуть бути різні, починаючи з зручної для самостійного користування веб-сторінки, до надання структурованої інформації стосовно потрібної літератури та проведення інформаційно-консультативної роботи. Користувачам подобається практика отримання послуг шляхом використання медіа та можливостей читальних залів, Інтранету, роздруку та онлайн-сервісів.

З метою надання користувачам усієї можливої потрібної їм інформації бібліотека не лише кооперує свою діяльність з іншими структурами Європарламенту та європейськими інститутами, а й також тісно співпрацює з інформаційними структурами національних парламентів. Вона функціонує як координатор тих інформаційних потоків, які виходять з національних інформаційних відділів, і забезпечує до них доступ іншим уповноваженим особам настільки, наскільки це узгоджується з головною метою створення цієї інформації, і за умови користі Європарламенту та помірних витрат.

Серед основних напрямів діяльності бібліотеки – надання довідкових послуг з основних європейських проблем усіма мовами ЄС, доступу до документів Європейського парламенту та тих, що стосуються його діяльності, до документів, що відображають і стосуються діяльності й політики інститутів Європейського Союзу, права ЄС, міжнародного права, діяльності міжнародних організацій, а також національних інститутів, національного права, загальних статистичних даних тощо.

Ще одна мета ЄVPOLIB – формування нового іміджу бібліотек та популяризація діяльності міжбібліотечної асоціації в інститутів, що ними обслуговуються. Бібліотека сприяє розвитку специфічного бібліотечного інструментарія, шляхом посилення міжбібліотечної кооперації бібліотека забезпечує високий рівень надання послуг, досягає високої якості інформаційно-аналітичних матеріалів, що готуються її співробітниками. Це дає змогу говорити про внесок бібліотечних установ у загальноєвропейський розвиток економіки та технологій, продуктів та послуг.

Отже, у процесі забезпечення інформаційно-аналітичного супроводу процесів політичної комунікації діяльність бібліотек спрямовується на збереження, вивчення та популяризацію політико-правової спадщини та традицій суспільства; вивчення, систематизацію, адаптацію до вітчизняних реалій та впровадження у вітчизняний інформа-

ційний простір інформації стосовно суспільно-політичних здобутків зарубіжних країн; забезпечення інформаційного супроводу процесу прийняття управлінських рішень, спрямованих на вдосконалення політичної системи, проведення суспільно необхідних реформ; підвищення загальної політико-правової культури (в тому числі й управлінської еліти); забезпечення інформаційного суверенітету.

Функціонування бібліотек у системі політичної комунікації забезпечує інформаційну підтримку процесу розробки, прийняття й реалізації політичних рішень, представлення політичних інтересів груп і громадян інститутам, які приймають ці рішення. Бібліотеки надають підтримку владним структурам у виконанні їх основних функцій, таких як: формулювання програм і визначення політики, адміністративна діяльність, консультативні функції і дослідницькі програми.

Основною функцією бібліотек у процесі комунікативної взаємодії з владними структурами є обслуговування вищих органів державної влади на різних рівнях шляхом надання доступу до всіх видів інформації, що продукується урядовими та неурядовими органами.

Незалежно від того, функціонуванню якого саме державного інституту бібліотека забезпечує інформаційно-аналітичний супровід, послуги, що надаються нею, дуже важливі для ефективного виконання завдань даного державного інституту.

Для того, щоб створити такий союз з максимально якісним обслуговуванням, бібліотеки повинні розуміти та вивчати потреби своїх користувачів. Без оцінки потреб замовників бібліотека просто виявиться не в змозі зібрати необхідні інформаційні ресурси для користувачів і, відповідно, не задовольнить їхні запити. Це, у свою чергу, може позначитись на обсягах фінансової та інших форм державної підтримки бібліотек.

Для бібліотеки дуже важливо визначити всі групи користувачів і пріоритети для цих груп. Ця інформація може бути використана не лише для розвитку колекції та обслуговування, але також і для підтримки бібліотеки та її популяризації серед користувачів.

Послуги бібліотеки, безумовно, не стануть єдиним джерелом інформації для користувача, але вона має всі підстави для позиціонування себе як найбільш авторитетного й надійного джерела. Великого значення в цьому контексті набуває підготовка та залучення до роботи компетентних високопрофесійних співробітників, які повинні не лише розуміти, чи є надана інформація точною і сучасною, але також зуміти пояснити, якщо знадобиться, чи надійшла ця інформація з джерела певної політичної спрямованості, чи має неупереджений характер.

Наприклад, користувач має знати, надійшла певна інформація від групи, що здійснює тиск на політику, від політичних аналітиків, урядової організації чи академічного інституту. Оптимальним варіантом є надання й порівняння інформації з різних джерел з одночасною розробкою альтернативних поглядів стосовно питання, яке цікавить.

Сьогодні, в умовах прискорення суспільно-політичних процесів усіх рівнів, перед владою та політиками гостро постають вимоги стосовно оперативності прийняття необхідних для розв'язання нагальних проблем рішень. Реакція на події має бути миттєва, але водночас зважена й обміркована, що висуває додаткові вимоги для політичних консультантів та аналітиків. Це, у свою чергу, актуалізує питання розвитку комунікативної взаємодії між владою та бібліотечними установами, потенціал яких у забезпеченні інформаційно-аналітичного супроводу політичних процесів далеко не вичерпаний.

У нових умовах поглиблення інформатизації та поширення електронних технологій **бібліотечні інформаційні співробітники мають підстави позиціонувати себе як експертів, які усвідомлюють та розуміють потенціал нового інформаційного середовища, володіють досвідом і науково-методичним інструментарієм для того, щоб зробити висновки з інформації, що надходить, і готувати своїх замовників до змін політико-інформаційного контексту.**

Список використаних джерел

1. *Бихани С. К.* Виды правительственных библиотек / С. К. Бихани // Рекомендации для библиотек правительственных департаментов [под ред. Н. Болт, С. Бёрдж]. – Гаага, штаб-квартира ИФЛА, 2008. – 65 с. – Режим доступа: <http://archive.ifla.org/VII/s4/pubs/Profrep114.pdf>. – Загл. с экрана.

2. Національна парламентська бібліотека Японії // Вікіпедія. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Національна_парламентська_бібліотека_Японії. – Назва з екрана.

3. *Сафронова О. В.* Опыт информационно-аналитической работы Исследовательской службы Конгресса США: пределы и возможности адаптации [Электронный ресурс] / О. В. Сафронова // Аналит. вестн. – Москва, 2005. – Вып. 3. Проблемы совершенствования аналитического обеспечения законодательного процесса. – Режим доступа: <http://iam.duma.gov.ru/node/2/4625/16345>. – Загл. с экрана.

4. Chung F. Strategies for Developing Distance Education [Electronic resource] / F. Chung // Marian Croft, Ian Mugridge, John S. Daniel, and Allan Hershfield, eds., Distance Education: Development and Access /

Papers in English prepared for the Fifteenth World Conference of the International Council for Distance Education, Caracas, Venezuela, 1990, November 4–10, p. 61–66. – Mode of access: <http://www.gdenet.ru/policy/national/strategic/2>. – Title from the screen.

5. Services for the National Diet – providing legislative support. Research Planning Division, Research and Legislative Reference Bureau № 161, June 2008 [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.ndl.go.jp/en/publication/ndl_newsletter/161/611.html. – Title from the screen.